

Szabó Anita:

Az integrációs folyamat megvalósulása egy szabolcsi településen

A XXI. század égető problémája az integráció kérdése a romák iskoláztatásával kapcsolatban. Az elmúlt évtizedekben számos kutató foglalkozott a romák iskolázottságának témakörével. Nagyszámú vizsgálat, tanulmány, esetleírás készült már annak érdekében, hogy megismerjük ennek a népcsoportnak az életét, az életüket befolyásoló tényezőket, és azt, hogy ezeket az embereket milyen mértékig érinti a diszkrimináció illetve integráció kérdése. Legtöbb esetben a kutatók azt vizsgálják, hogy mi magyarázza a cigánygyerekek iskolai kudarcait. Számba veszik hagyományukat, kultúrájukat, családi körülményeiket, melyekből következtetéseket vonnak le.

Tanulmányom elkészítése során nem az állt a fókuszpontban, hogy miért nem tanulnak tovább, és hogy miért maradnak ki ezek a fiatalok az oktatási rendszerből, hanem az, hogy minek köszönhetik egyre magasabb iskola végzettségüket, valamint kinek van ebben domináns szerepe, és milyen módon befolyásolja a leendő roma értelmiségek továbbtanulási szándékát. Ennek tükrében kutatásom témája a sikeres hodászi romák és a Görög Katolikus Cigány Egyházközség kapcsolata volt. Arra kerestem a választ, hogy a hodászi roma lakosok körében milyen szerepet játszik a fent említett intézményrendszer, és hogy mennyire befolyásolja az iskolai végzettséget?

Vizsgálatom során olyan romákkal készítettem interjúbeszélgetéseket, akik többségében első generációs értelmiségi családba születtek, így kiinduló helyzetükben csak minimális erőforrásokkal rendelkeztek. A szociokulturális hátrányok azonban nem akadályozták meg őket abban, hogy sikeres iskolai pályát fussanak be. A sikerhez vezető utat kapcsolati hálójuk segítségével és saját erőfeszítéseik árán voltak képesek megtenni az általam vizsgált hodászi oláh-cigányok. Az elemzésbe azok a sikeres roma személyek kerültek, akik az általam támasztott kritériumszintnek megfeleleltek, ami jelen esetben az érettségi léte volt. Így kutatásomban részt vettek az érettségivel rendelkezők és a felsőoktatásban jelenlevő hodászi romák. A vizsgálat több generáció vizsgálatára terjedt ki.

Jelen tanulmányban kutatási eredményeim bemutatására törekszem, melyet három nagy témakör köré csoportosítottam. Elsőként a megkérdezettek családi hátterét, gyermekkori jellemzőjét vizsgáltam, majd iskolai karrierpályájukat, iskolai életútjukat, kapcsolati hálójukat, és végső soron a sikereket és kudarcokat elemeztem életükben.

Történeti áttekintés

Pontos fogalom-meghatározást nem szoktak használni annak megismerésére, hogy kit tekintünk cigánynak. „Van, aki nemzetiségként, van, aki etnikumként, van, aki kulturális csoportként, van, aki társadalmi osztályként, van, aki egyszerűen deviáns társadalmi csoportként említi őket” (Szuhaý 1999: 12).

A 18. század elejétől egyre elfogadhatatlanabbá vált a romák szokásrendje és a társadalomba való betagothatalanságuk. Az állam úgy vélte, hogy a cigányok vándorló életmódja nem fér össze a társadalmi elvárással. Így a hagyományos roma közösségek felszámolására, szokásaik elhagyására kényszerítették a roma népességet. A társadalmi beillesztés helyett a cigányság azonban a kormány ellen fordult. A kormány célja a cigányság elüldözése volt, de ennek ellenkezője történt. Megerősödtek. Ekkor alakult ki a „jó cigány” és „rossz cigány” szókapcsolatok bevezetése, melynek hatására kialakult a cigánysággal szembeni előítéletes gondolkodás a társadalomban (Mezey 2001).

A II. világháború után Magyarországon nem volt kifejezetten tilos a cigányság kutatása, de csak azokat a kutatási eredményeket részesítették előnyben, amelyek az asszimilációs politikát támogatták és kutatásukkal igazolták az asszimilációs folyamatot. A Magyar Szocialista Munkáspárt - 1961-es határozata alapján - a cigányság teljes asszimilációját és társadalmi felzárkóztatását kívánta végrehajtani (Csongor – Bódi – Kovalcsik 2001).

A hatvanas években Magyarországon jelentős változás lépett életbe a romákkal kapcsolatos politikában, hiszen a korábbi erőszakos asszimilációt a támogató asszimiláció váltotta fel. Az asszimiláló folyamatot jól bizonyítja az 1961-es párthatározat, mely a cigányság beillesztését állami feladattá tette. Úgy vélték, hogy meg kell akadályozni minden olyan törekvést a cigányság körében, ami megnehezítené beilleszkedésüket. Ez nem jelentett mást, mint megfosztani őket a nyelvüktől és kultúrájuktól (Szuhay 1999).

Az 1979-es párthatározat változtatott valamelyest a cigányok társadalmi státuszán. Ekkor jelenik meg a beillesztés két módja. „Az asszimiláció a többséggel való teljes azonosulást, az integráció az etnikai sajátosságok megőrzésének igényét jelenti” (Szuhay 2001: 15). De ez sem tette könnyebbé a cigányság helyzetét.

2002-ben a szocialista – liberális kormány hatalomra kerülésével egy olyan diszkrimináció ellenes politikát ígért, melyben társadalompolitikai eszközökkel segíteni kíván a magyarországi romák helyzetén (Majtényi – Majtényi 2005).

Ez a diszkrimináció ellenes politika átalakult esélyegyenlőségi politikává. Ennek eredményeként létrejött az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV törvény. E törvény 8. §-nak értelmében közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozása miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben lévő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne. E törvény lehetővé tette a diszkrimináció mentességet, melynek segítségével próbálják a cigányság integrációját végrehajtani a társadalomban.

Összességben elmondható, hogy a cigány kisebbség évszázadokon át ki volt rekesztve társadalmunk életéből. Életüket a folyamatosan változó politika befolyásolta. Ezek a külső erők anélkül avatkoztak be életükbe, hogy ebben a folyamatban a cigányság részt vett volna.

A 21. században különböző integrációs programok valósultak meg annak érdekében, hogy a cigányság minél jobban be tudjon illeszkedni a társadalomba. Ezek az integrációs programok legtöbb esetben azonban nem hozták meg a várt eredményt. Legtöbb esetben tovább folytatódik az a kirekesztő folyamat, mellyel a szegregációt erősíti az állam, nem pedig az integrációt.

„Belőlem sem lett volna az, aki vagyok, ha nem tartozok az egyházhoz”

A mélyinterjú vizsgálatomban arra kértem meg interjúalanyaimat, hogy meséljenek életükről. Gyermekkorukról, iskolai karrierjükéről, jövőképükről, kapcsolati hálójukról, illetve, hogy mi motiválta őket a tanulásban. Így tanulmányom elemzésében ezeket veszem sorra a következőkben.

Az adatbázisomat alkotó személyek átlagéletkora 26 év volt. Az idősebb roma generációkhoz tartozók hiányoznak, mivel a mintába való kerülés feltétele a magas iskolai végzettség volt. Kutatásom a hólabda módszeren alapult, így a személyes ajánlások alapján alakult ki adatbázisom. Az általam végzett kutatás nem reprezentatív, hiszen sem a roma identitás, sem az általam felállított sikeresség kritériumai nem egyértelműek.

A tanulmány végén található mellékletben megtalálható az a táblázat, melyet a vizsgálatomban résztvevő személyek adataiból készítettem.

Család, családi háttér, gyermekkori jellemzők

A szocializáció első színtere a család. A szocializációs folyamat a születésünkkel kezdődik és halálunkig tart. A folyamat a felnőtté válást, a személyiség fejlődését határozza meg. A szocializáció során a felnőtté váló fiatal nem tudatosan dolgozza fel a környezeti hatásokat, így sajátítja el mindazokat a szerepeket, értékeket, viselkedéseket, képességeket, készségeket, amelyek azokra a csoportra jellemzőek, ahová tartoznak, vagy tartozni szeretnének (Nagy 2007).

A megkérdezett sikeres romák túlnyomó többsége (9 fő) saját családjában nevelkedett, 1 fő pedig állami gondozottként nőtt fel. Válaszadóim közül nyolcan a vizsgált településen éltek meg gyermekkorukat, míg a másik két megkérdezett nem ezen a településen. Egyikük házasság révén került a településre évekkel ezelőtt, a másik alanyom pedig, volt állami gondozottként került vissza családjához a vizsgált településre. A továbbiakban így csak azokat a személyeket vizsgálom település szinten, akik Hodászon töltötték gyerekkorukat. Ennek tükrében elmondható, hogy mind a nyolc válaszadóm gyermekkori lakóhelye szegregált településrészen helyezkedett el. Ez a telep az akkori cigánytelepnek felelt meg, melyet korábban *Kolerásnak* nevezett területnek is minősítettek, mivel ott volt a falu dögkútja (Juhász 2004). Ez a szegregált rész zömmel vagy teljes egészében csak romák lakta településrész volt.

Húszas éveik elején járó interjúalanyaim nem tudták oly módon megfogalmazni gyermekkori körülményeiket, mint az idősebb generáció tagjai. Válaszadóim fele többé – kevésbé átlagosnak vagy jónak, és ugyanennyien kifejezetten rossznak vagy szűkösnek ítélték meg gyerekkori életkörülményeiket.

„Anyagi helyzetünk gyerekkoromban átlagos volt, nem voltak nehézségeink úgy emlékszem. Egy hónapra jövedelmünk néha szűkösen is, de mindig elég volt.” – 1. sz. interjúalany

„Jövedelmünk nem volt elég egy hónapra, sokat kellett nélkülöznünk.” – 2. sz. interjúalany

„Gyerekkoromban dehogy volt elég a jövedelmünk. Ha nem lett volna nagyanyánk éhen haltunk volna. Nekünk mindenért meg kellett küzdeni.” – 6. sz. interjúalany

Azok, akik átlagosnak mondták életkörülményeiket, jobb lakókörnyezetről is beszámoltak. Általában 2 szobás – konyhás lakásokat említettek. Azok, akik rossznak minősítették körülményeiket, azok a tipikus „CS¹” lakásokat mutatták be, amelynek komfort fokozata igen alacsony, vagy komfort nélküli, szoba – konyhából állt.

„Gyerekkoromban „Cs” lakásban éltünk. Majd később lett bővítve egy szobával, előszobával és egy előtérrel. Nagyon szegényesen éltünk.” -10. sz. interjúalany

A legtöbb családban a szülőknek vagy legalább az egyik szülőnek volt folyamatos munkája, hiszen a rendszerváltás előtti időszakban szüleik még a” fekete vonattal”² jártak dolgozni Budapestre.

„A cigányok akkor Pestre jártak dolgozni és ingáztak. Havonta egyszer jöttek haza.” - 6. sz. interjúalany

A roma hagyományokhoz leginkább kötődő két interjúalanyom számolt be arról, hogy édesanyjuk nem járhatott iskolába és nem járhatott dolgozni, hiszen az asszony dolga a ház körüli feladatok ellátása volt.

„Apám keresett csak, anyám nem dolgozhatott. Régen a cigányasszonyoknak nem volt munka, csak alkalmi munkából éltek, ami csak ősszel vagy tavasszal volt.” - 6. sz. interjúalany

¹ Csökkent értékű lakások, alacsony komfortfokozattal

² A fekete vonat Szabolcs – Szatmár – Bereg megyéből – Budapestre szállította a romákat dolgozni. Vasárnap indult Budapestre, és pénteken indult vissza Szabolcs megyébe.

„Édesanyám analfabéta volt. Nagymamám nem engedte iskolába, mert otthon kellett maradnia, főzni, mosni, takarítani és családot nevelni. De egy bölcs asszony volt, aki az egész családot irányítani tudta.” – 10. sz. interjúalany

E két megkérdezett az idősebb generációhoz tartozik, ezért feltételezem, hogy a hagyományokhoz az ő családjuk még jobban ragaszkodott, mint manapság.

Válaszadóim közül senki nem számolt be arról, hogy szüleik egyáltalán nem dolgoztak volna. Hosszú ideig fennálló munkanélküliség, állandó nélkülözés nem volt jelen az életükben, hiszen szüleik a rendszerváltás előtt folyamatos munkaviszonyban álltak, amikor interjúalanyaim gyerekkorukat élték.

„Anyukámnak 8 osztálya volt. Leginkább otthon volt, háztartásbeliként. De sokszor besegített apukámnak a festésben. Apukám szakmunkás volt, szobafestőként dolgozott. Mindig is a szakmájában dolgozott. Körülbelül. 42 évig festett. Most már betegsége miatt nem tud dolgozni.” - 3. sz. interjúalany

„Nem kellett nélkülöznünk semmit, mert édesapám soha nem ült otthon, hanem mindig eljárt dolgozni, hogy mindent meg tudjon nekünk adni. Ment éjszakai és nappali műszakban is dolgozni.” - 5. sz. interjúalany

Valamennyi alanyom a családok anyagi körülményeitől függetlenül, a család érzelmi szempontból való megítélését jónak tartotta. Legtöbbször meleg, érzélem gazdag családi légkörről számoltak be, ahol mindig számíthattak egymásra.

„Kis családias légkörben nőttünk fel. Voltak kisebb- nagyobb veszekedések, de harmóniában éltünk egymással.” – 3. sz. interjúalany

Emellett természetesen beszámoltak időnként felmerülő konfliktusokról is, mely teljesen normális dolog egy – egy család életében. A legtöbb családot a kisebbségi lét, a szegénység, az időnként kialakuló pénzhiány még erősebbé tette és összekovácsolta.

„Bármilyen szegénységben is nőttünk fel, nagyon nagy volt a szeretet, az összetartás, a békeség. Nem volt luxus, mégis boldogak voltunk. Ami a mai világban nincs meg” – 6. sz. interjúalany

Összességben elmondható, hogy a sikeres roma interjúalanyaim gyermekkorukban hátrányos helyzetből indultak, hiszen egytől - egyig a helyi cigánytelepen éltek. Megfigyelhető azonban, hogy felnőttkorukra csak kevesen jutottak el az asszimilációs folyamat olyan magas fokára, hogy kikerüljenek abból a közegből, ahol gyerekként éltek. Legtöbbször még mindig abban a házban élnek, ahol gyermekkorukban. Ugyanakkor, az akkori telepi viszony mára már nem jellemző, hiszen a település azon része is integrálódott. Válaszadóim közül egy személy számolt be arról, hogy ő már gyerekkorában is arra vágyott, hogy kikerüljön a cigánytelepről. Házasságkötése után erre lehetősége is adódott, így elköltözött az említett településrészről.

„A testvéreim gondolkodását nem fogadtam el. Anyukám is mindig mondta, hogy túl okos vagy, mindig mindentől többet akarsz. Amikor 9 – 10 éves voltam, akkor mondtam anyukámnak, hogyha én felnövök, nem akarok ilyen életet élni, mint te. Én szeretnék tanulni, és nem fogok cigányhoz menni. (...) Mondtam, hogy ha én egyszer a cigánytelepről kimászok, soha többé nem megyek oda vissza.” - 6. sz. interjúalany

A húszas éveik elején járó válaszadóim számoltak be jobb életkörülményekről, mind gyerekkorukat tekintve, mind mostani helyzetükre vonatkozóan. Az idősebb generációhoz tartozók azonban jóval szerényebb, szegényebb körülményekre emlékeznek vissza gyerekkorukra, azonban mostani helyzetüket ők is jobbnak ítélik meg. Ez köszönhető részben a hagyományoktól való eltávolodástól, mely alatt értem, hogy már a nők is dolgozhatnak, - mert a roma hagyományok nem tiltják -, illetve egyre magasabb iskolai végzettségüknek, mellyel jobban fizető állásukhoz tudnak jutni.

A másik fontos momentuma ennek a résznek, hogy egy alanyom kivételével mindenki boldog, harmonikus családi légkörről számolt be gyerekkoráról. Ennek léte nagyon fontos, hiszen ahogy már említettem, a család az első szocializációs színtér, ahol a gyerekek elsajátítják a felnőtté váláshoz szükséges kompetenciákat. Véleményem

szerint ahhoz, hogy a későbbiekben az ember kiegyensúlyozottá, érzélem gazdag felnőtté váljon, egy szeretetteljes családi légkörre van szüksége.

Iskolai életút

Vizsgálati anyagom elemzésének következő szakasza a válaszadóim életútja. Ebben a részben feltárom iskolai pályájukat, kapcsolati hálójukat, illetve, hogy kinek volt domináns szerepe továbbtanulási szándékukban.

Kutatásom során olyan életeseményeket, történéseket, sikereket kerestem, melyek elősegítették alanyaim iskolai pályájuknak fejlődését. Emellett kiemeltem azokat a töréspontokat is, amelyek megváltoztatták, megnehezítették interjúalanyaim életét. A rajzokból azonban jól látható, hogy megkérdezetteim leginkább sikerekről számoltak be és kevés dolgot tartanak kudarcnak.

Az adatbázisomba került résztvevők túlnyomó többsége első generációs értelmiségi (8 fő), és kis részük (2 fő) született másodgenerációs értelmiségi családba.³ A szülők többsége legfeljebb szakmunkás végzettséggel rendelkezik, de a legtöbb szülőnek legfeljebb 8 osztálya, vagy ennél alacsonyabb iskolai végzettsége van. Két megkérdeztem említette, hogy édesanyja analfabéta volt.

Az általam vizsgált településen évtizedek óta két óvoda működik. Az egyik óvodába csak a helyi cigánytelepen élő roma származású gyerekek jártak, a másik óvodába pedig a nem roma származású gyerekek. A kutatásomban részt vevő nyolc fő közül, mindenki az úgynevezett „cigány óvodába” járt. Vizsgálatom során próbáltam választ keresni arra, hogy miért volt szükség két óvoda fenntartására, hiszen a település lélekszámából adódóan erre nem lett volna szükség. Legtöbben azt a választ adták erre a kérdésemre, hogy korábban a helyi romák nem beszélték a magyar nyelvet, mivel családjukban cigány nyelven folytak a beszélgetések, így szükség volt egy olyan intézményi háttérre, amelynek segítségével kellőképpen elsajátíthatták a magyar nyelvet.

Kemény István tanulmánya szerint az oláh-cigányok nyelvhasználatára a kétnyelvűség jellemző, más szóval a *diglosszia*. Ennek jelentése, hogy másként beszélnek például a családban, különböző közösségekben, hivatalos helyeken. Cigány közösségben cigányul, magyar közegben magyarul. A kettőség abból a szempontból is megjelenik, hogy gyakran egy mondaton belül változtatják a nyelvet. Réger Zita (é.n.) ezt úgy jellemzi, hogy „az egyik nyelv a csoporton belüli intim, családi kommunikáció eszköze, a másik a formálisabb, hivatalos jellegű társalgásé” (Kemény é.n.: 28).

Ennek eredményeként, amikor a gyerekek bekerültek az oktatási – nevelési intézményekbe, olyan szociokulturális hátrányokkal kellett szembenéznük, melyet csak ily módon tudott kezelni a település. Tehát a „cigány óvoda” feladata, hogy a magyar nyelvet elsajátíttassák a roma gyerekekkel, hiszen az általános iskolában vegyes összetételű osztályok működnek. Mások véleménye szerint azonban nem a nyelvi hátrányok kiküszöbölése volt a cél, hanem a tudatos szegregáció. A válaszok megismerése után továbbra is megmaradt bennem a kérdés, hogy miért volt szükség két óvodára, hiszen a gyerekszám nem indokolta.

Az interjúbeszélgetésekből kiderült, hogy minden megkérdezett a helyi általános iskolában kezdte meg tanulmányait. Ebben a közegben már vegyes osztályok működtek, ahol a nem roma és roma származású gyerekek együtt folytatták iskolai tanulmányaikat.

A vizsgálatomban résztvevők középiskoláinak típusát tekintve legtöbben szakközépiskolába jártak, négyen pedig olyan iskolába mely szakközépiskolaként és gimnáziumként funkcionál. Középiskolai tanulmányaikat Szabolcs – Szatmár – Bereg megye különböző pontjain kezdték el, és fejezték be interjúalanyaim.

³ Első generációs értelmiségnek azt a személyt tekintetem, akinek szülei nem rendelkeznek legalább középfokú végzettséggel

Mivel a válaszadók túlnyomó többsége elsőgenerációs értelmiségi családból származik, úgy véltem kutatásom során érdemes megnézni, hogy ki, illetve mi motiválta roma alanyomat a továbbtanulásban. Itt leginkább a szülői magatartásokra voltam kíváncsi, mely segítette vagy gátolta kérdeztem iskolai ranglétrán való feljebb jutását. Egy személy kivételével a család támogatásával tanulhattak tovább, mely hol elvi, hol anyagi támogatás formájában jelenik meg. A legtöbb első generációs értelmiségi családnál úgy vélték a szülők, ahhoz, hogy jobb életük legyen, és ki tudjanak törni abból az életből, amiben élnek, ahhoz tanulniuk kell a fiataloknak.

„A továbbtanulásra szüleim ösztönöztek, mert mindig is jól tanultam, de én is szerettem volna, mert szeretnék kiemelkedni.” – 5. sz. interjúalany

„Nagyon sok mindent köszönhetek édesanyámnak. (...) De ezért van bennem egy bizonyítási kényszer is édesanyám és édesapám felé, hogy nem volt mihaszna, hogy foglalkoztak velem, és az a sok pénz, amit rám áldoztak. Annak tényleg volt értelme.” – 10. sz. interjúalany

A szülői motiváció mellett természetesen minden vizsgálatomban résztvevő személy is szerette volna felsőfokú tanulmányait elkezdeni. Egyrészt a jobb élet reményében, a magasabb kereseti lehetőség miatt, másrészt példamutatás gyanánt, illetve kitörni akarásuk végett akartak tanulni.

„(...) nehéz a megélhetés itt Magyarországon. Ezért szerettem volna továbbtanulni. Nem csak a pénz ösztönzött, hogy továbbtanuljak, hanem ez alap, hogy tovább kell tanulni. A roma gyerekeknél nem sokan mennek tovább tanulni. Szerettem volna kiválni a roma gyerekek közül. Szerettem volna megmutatni, hogy érdemes továbbtanulni. (...) Ezzel is gyarapítom a családot, a család nevét is, hogy én egyetemre járok. Szeretnék példát mutatni a roma gyerekeknek, hogy ők is ezt az utat válasszák.” – 4. sz. interjúalany

A másodgenerációs értelmiségi családba született alanyaimnak nem volt kérdéses a továbbtanulás. Hiszen a szüleik is elvárták tőlük, illetve ők maguk is abba a közegbe születtek, ahol a tanulást, a fejlődést, a kitörni akarást látták életük során.

Válaszadók közül legtöbben a szociális szféra szakmáit választották, mely jelen esetben a szociális munka és a szociálpedagógia. A különböző interjúrészletekből kiderült, hogy minden válaszadóm a többi roma társán szeretne segíteni, és ehhez szükség van e területen a fejlődésre.

„Azért a szocpedet választottam, mert mindig is a romákkal szerettem volna foglalkozni és a szociálpedagógus foglalkozhat romákkal. Gyakorlati helyemet mindig úgy választottam, hogy romák között legyek, szeretnék a romáknak példamutató lenni, hogy hogy is, mint is ki lehet jutni, ki lehet törni, hogy pénz legyen.” – 4. sz. interjúalany

A fiatalok nagy része nem szeretne a vizsgált településen maradni, mert nem látnak lehetőséget, sem munka szempontjából, sem a biztos egzisztenciális háttér tekintetében.

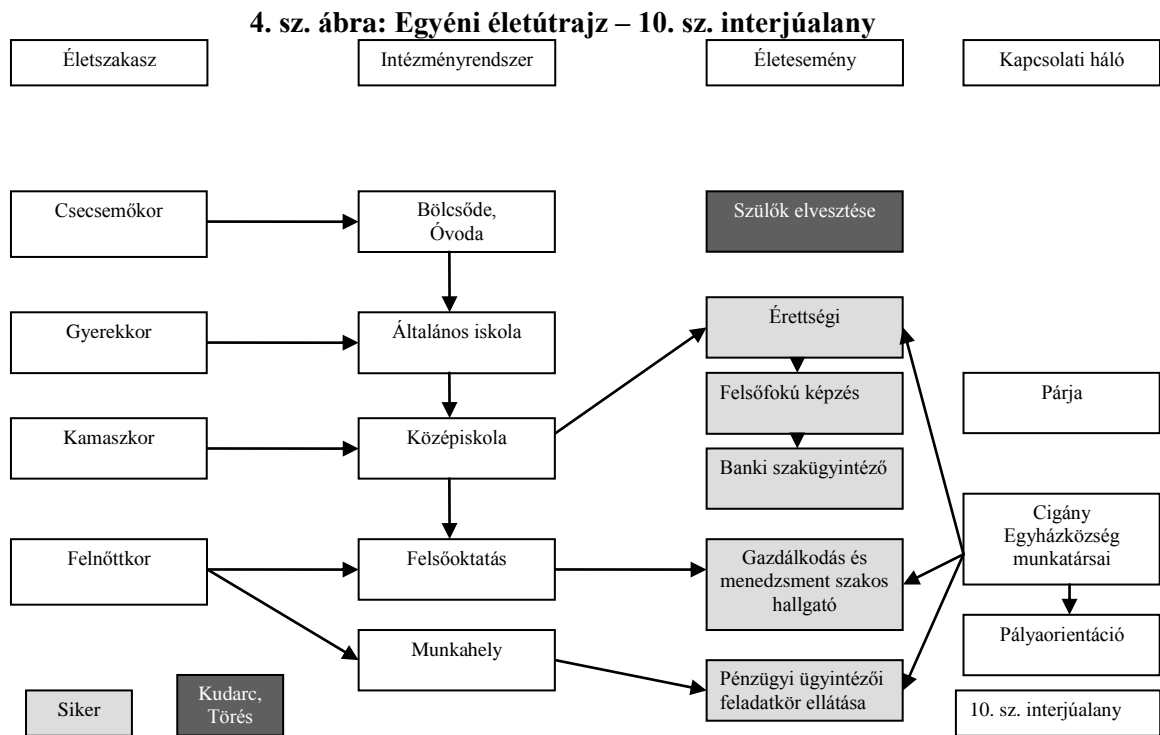
Vizsgálatomban részt vevő, jelenleg főiskolai tanulmányaikat folytató személyek közül hét fő levelező tagozaton, és egy fő nappali tagozaton folytatja tanulmányait. Mivel a felvételi eljárás során nem kerültek be államilag finanszírozott képzésre, így mindannyian önköltségükön kezdték el főiskolai éveiket. Az interjúk során többen is beszámoltak arról, hogy időnként a családjuknak nehézséget okoz az iskola finanszírozása, de mégis mindig minden tőlük telhetőt megtesznek, hogy anyagi okok miatt ne maradjanak ki a rendszerből.

Az idősebb generációkhoz tartozók interjúiból az derült ki, hogy a vizsgált településen folytatnák tovább munkájukat, életüket. Ők jobban ragaszkodnak hagyományaikhoz és gyökereikhez. Emellett már családdal rendelkeznek és munkahelyük is ide köti.

„Remélem 5 – 10 év múlva még a gyerekneveléssel fogok foglalkozni. És nagyon szeretnék a védőnői szolgálatnál dolgozni, itt helyben. Én nagyon szeretném, ha nagyon sok ember fejlődne még tovább, mint ahogy van, és jó lenne, ha a nagyon szegényeket is felkarolnák a faluban. Jó lenne, ha lenne egy képviselőjük, akik segítene nekik. Az a lényeg, hogy taníttassa a gyereket, bármilyen szegény is, mert csak így tudja kivinni a nyomorból.” – 6. sz. interjúalany

A családi támogatás mellett fontos szerepe van annak, hogy az érintett személy kapott e valamilyen más külső személytől, intézménytől, szervezettől segítséget. A kapcsolati háló fontosságát mindenki elismeri. Az adatbázisomba került személyeknek feltett kérdésekre a válasz, - mely szerint kaptak e segítséget a helyi intézményektől (önkormányzat, civil szervezetek, stb.),- egybehangzó nem volt. Azonban minden interjúalanyom beszámolt a legfőbb támogatójáról, a Görög Katolikus Cigány Egyházközségről. (Két alanyom a településen működő Hit Gyülekezetet említette meg.⁴)

A Görög Katolikus Cigány Egyházközség domináns szerepe a vizsgált személyek életében

Forrás: Saját ábra

10. sz. interjúalanyom kapcsolati hálójában jól látható, hogy kire számíthat leginkább az életben. A Görög Katolikus Cigány Egyházközség már az érettségi megszerzésében is segítette, támogatta válaszadómat. Ez a folyamat azonban itt nem szakadt meg, hanem a későbbiekben is fordulhatott az intézményhez segítségért. Az érettségi megszerzése után alanyom az érettségit adó középiskolában maradt, ahol egy OKJ - s képzés keretein belül banki szakügyintézői képesítést szerzett. Ekkor végzettségének megfelelő állást ajánlottak számára, melyet ma is betölt. Ezt követően az egyházközség munkatársai pályaorientációs tanácsadást biztosítottak számára, melynek eredményeként elkezdte főiskolai tanulmányait.

„A helyi intézményrendszerből az egyházközség segített unblock. Megmutatták, hogy pályaorientációban, mi áll hozzám legközelebb, de többször előfordult, hogy anyagiakban is támogattak..” – 10. sz. interjúalany

⁴ A vizsgált településen működik a Görög Katolikus Cigány Egyházközség illetve a Hit Gyülekezet. Mivel kutatásom az előbbire terjed ki, így ebben a részben csak ezeket az interjúkat veszem elemzés alá.

Látható, hogy az egyházközség mekkora szerepet játszik a fent bemutatott személy életében. Mivel arra nincs lehetőség, hogy az összes életúttrajzot itt bemutassam és elemezzem, így néhány interjúrészlet ismertetek, hogy ki mit köszönhet az egyházközség munkájának és ki, miben számíthat az intézményrendszerre.

„Akkor kaptam már érzelmileg segítséget, amikor idekerültem az egyházközséghez. (...) Abban, hogy én továbbtanultam az egyházközség játszott nagy szerepet. Xy⁵ mindig mondta nekem, hogy menjek, mert kellene a közösségből ilyen asszonyok, akik tanulnak. Zw is látta rajtam, hogy nem vagyok buta, és hogy, összefogom a közösséget.” – 2. sz. interjúalany

„Az egyházközség sokat segített nekem. Ők beszéltek rá, hogy végezzem el a szociális gondozó – és ápolót. Én nem akartam, mert kudarcok értek mindig, amikor elvégeztem egy tanfolyamot és nem tudtam elhelyezkedni vele. Amikor elvégeztem a tanfolyamot, felvettek teljes állásban dolgozni ide.” – 3. sz. interjúalany

„Szerintem mindenképp óriási szerepe van az egyházközségnek abban, hogy egyre többen megyünk főiskolára. Aki ki akar törni, annak bármiben segítenek. Azért is van benne a kezük, mert, ahogy fejlődtek, és kiépítették az egész közösséget, már van tanoda, így a cigánygyerekek nem csavarognak, nem isznak, nem randalíroznak, hanem van egy kis közösség” – 5. sz. interjúalany

„Mi görög katolikusok vagyunk. Adunk a közösségnek valami pluszt és a közösséghez tartozás élményét. Meg tudjuk egymást keresni, ha problémánk van. Sokan jönnek el az Atyához segítséget kérni. Hol pénzügyi, hol eszközi segítséget kérni. Bárki fordulhat ide segítségért. Nem volt még olyan, akinek nem segítettek.” – 10. sz. interjúalany

A vizsgálat elemzése során jól látható, hogy mind az első- és mind a másodgenerációs értelmiségi családba született gyerekek szülei is, a minél magasabb iskolai végzettség megszerzésében látják a jövőbeli boldogulást. Tehát nem a szülők iskolai végzettsége vagy az anyagi helyzet függvénye a továbbtanulási szándék, hanem inkább egy olyan fokú asszimilálódni akarás, amellyel a többségi társadalomba próbálnak beilleszkedni. Emellett azonban ott van a többi romától való kiemelkedés és példamutatásra való igény is.

Az alapdiploma megszerzése után minden válaszadóm tervezi még a továbbtanulást. Legtöbben mesterképzésen folytatnák tanulmányaikat, mely a megszerzett alapdiplomájukra épül. Vannak azonban olyanok is a megkérdezettek között, akik az átképzési lehetőséggel élnének. A közös pont jövőjükkel kapcsolatban, hogy mindannyian szeretnék a romákat támogatni, segíteni, miután megszerezték diplomájukat. A legfontosabb, ami motiválja őket, hogy kitörjenek abból a közegből amiben élnek, hogy példát mutassanak a többi romának, hogy ez bárki másnak sikerülhet!

„5 – 10 év múlva remélem, már a romákon fogok segíteni. De nem itt Hodászon. Budapesten fogok segíteni a romákon. Vagy a parlamentben, vagy a nyomozói pályámon szeretnék segíteni a romáknak. Szeretném tájékoztatni a romákat. Elmennék iskolákba, elmondanám, hogy tanulni kell, hogy ők is elérhetik ezt, amit én. Meg minden másban segítenék nekik, amiben csak tudok.” – 5. sz. interjúalany

„Szociális munkával szeretnék foglalkozni, azon belül is a cigányokkal. Nem igazán szeretnék Hodászon maradni, inkább elmennék Pestre dolgozni. Azért nem maradnék itt, mert itt csak helyi közösséggel lehetne dolgozni, ott meg átfogóbban, mindenkivel. Sokkal, több emberrel lehetne dolgozni, nem úgy, mint itt” – 7. sz. interjúalany

Siker és kudarc

A tanulmány utolsó részében interjúalanyaim sikereit, kudarcait veszem sorra. Az életúttrajzokban a sikereket világosszürke, a kudarccokat sötétszürke színnel jelöltem a minél jobb átláthatóság érdekében.

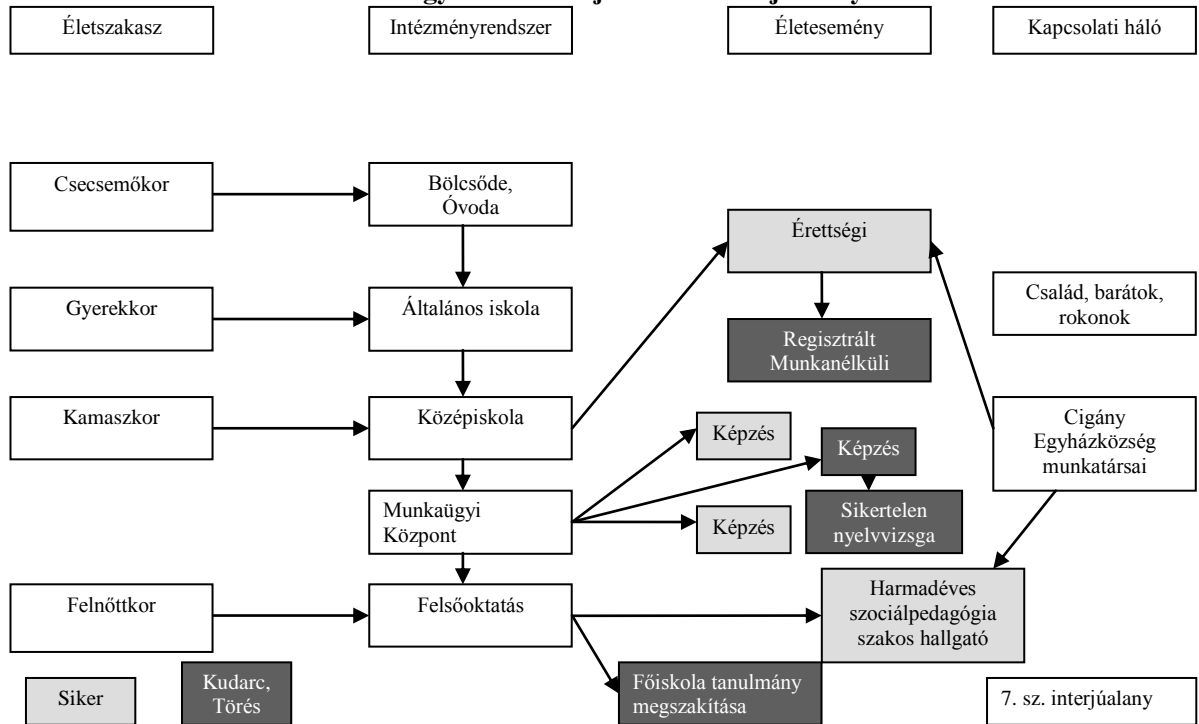
Mivel vizsgálatom középpontjában az iskolázottság áll, - melyet a siker kritériumának is vettem - interjúim során minden alanyomtól megkérdeztem, hogy ő mit

⁵ A teljes anonimitás érdekében nem teszek közzé neveket

tart sikernek, illetve kit tart sikeresnek. Így ebben a részben összehasonlítom az általam támasztott siker feltételét az interjúalanyaim siker feltételeivel.

Interjúalanyaim többsége csak sikerről számolt be, melyet erős vallástudatuknak köszönhetnek. Egy eset kiemelését tartom fontosnak jelen tanulmányban, hogy az olvasó megismerje a siker, kudarc szempontjából is az egyéni életúttrajzokat.

7. sz. ábra: Egyéni életúttrajz - 7. sz. interjúalany

Forrás: Saját ábra

Sikernek tartotta 7. sz. interjúalanyom az érettségi megszerzését. Azonban a sikeres érettségi vizsga után nem tudott a munkaerőpiacon elhelyezkedni, így regisztrált munkanélküli lett. A Munkaügyi Központon keresztül három képzésben vett részt, melyből kettőt sikeresen elvégzett, a harmadikat, ami egy angol nyelvvizsgára felkészítő képzés volt, nem sikerült neki elsőre letenni. Ezt nagy kudarcnak tekintette, mivel csak 2 – 2 pont hiányzott ahhoz, hogy sikeres, államilag elismert nyelvvizsgát szerezzen. Ezt követően főiskolai tanulmányait először egy olyan szakon kezdte el, melyet barátai ajánlottak. Ez azonban nem nyerte el tetszését és nem is szerette, így egy év után megszakította tanulmányait. Ezt is kudarcnak tekintette, hiszen úgy érezte, nem felel meg az elvárásoknak. Így a következő évben újra jelentkezett felsőfokú oktatási intézménybe, ahová sikeresen bekerült. Jelenleg végzős, szociálpedagógia szakos hallgató. Nála is megfigyelhető az egyházközséghez való erős tartozás és a hit szerepe. „Az egyházközség azt adja nekem, hogy benne vagyok egy közösségben. Mindig támaszkodhatunk egymásra, mindig ott vagyunk a másinak, ha kell. (...) Azért gondolom, hogy vallásos vagyok, mert ebben nőttem fel, ehhez a közösséghez tartozom, itt nőttem fel. Szerintem ez nagyon összeköt minket.” – 7. sz. interjúalany

Mivel eddig a vizsgálatom szerinti sikerkritériumokat elemeztük, és néztük végig, így a következőkben a megkérdezettek által vélt sikereket veszem számba.

1. Legtöbbsen sikeresnek azt a személyt tartják, aki családját el tudja látni, szép családi körülményeket tud számukra biztosítani.

„*Akinek van gyereke, akit fel tudott úgy tisztességesen nevelni, hogy nem követett el bűncselekményt, nem követett el törvénytörést. Tisztességesen, becsületesen felnevelte családját.*” – 10. sz. interjúalany

2. Emellett többen megemlítették, hogy az a személy sikeres, aki a többi romának példát tud mutatni, illetve össze tudja fogni a helyi roma lakosokat. Aki tesz valamit azért, hogy jobb legyen az életük, aki programokat rendez nekik kikapcsolódás céljából.

„*Sikeres az, aki példát tud mutatni a többieknek. Xy sikeres, mert támogatja a romákat.*” – 5. sz. interjúalany

3. Számos válaszból az derült ki, hogy azt tartják sikernek, ha az ember saját magának tűz ki célokat, és azt el tudja érni.

„*Én azt tartom sikernek, ha amit kitűztem magam elé célnak, akkor azt megvalósítottam. Remélem, akkor sikeres vagyok, mert mindent elértem eddig, amit akartam.*” – 6. sz. interjúalany

„*Nekem az a legnagyobb siker, hogy egy olyan gimnáziumban végeztem, ahol én voltam az egyetlen roma az iskolában. És ott le tudtam érettségizni. Helyt tudtam állni a magyarok között. Sok roma eljött onnan, mert nem bírták, de én végig csináltam.*” – 9. sz. interjúalany

A válaszadók összességben azt tartották sikernek, ha van egy jól kereső állása az illetőnek, amellyel el tudja tartani a családot. Ehhez azonban véleményük szerint is szükséges egy magas iskolai végzettség, hiszen alacsony iskolai végzettséggel nem lehet jól fizető munkahelyet találni. Válaszadóim úgy vélik, hogy az érettségi nem elég a jövőbeli boldoguláshoz. Ennek felismerése segíti az általam vizsgált település lakóit abban, hogy ők is, - mint a többségi társadalom tagjai - egyre magasabbra és magasabbra törjenek az iskolai karrierpályájukon. Véleményem szerint interjúalanyaim az ok – oksági kapcsolatok figyelembe hagyása miatt nem vették sikernek az iskolázottságot, hiszen abban mindannyian egyetértettek, hogy magas iskolai végzettség kell ahhoz, hogy jól kereső álláshoz jussanak.

Összegzés

Kutatásom fő hipotéziseként azt állítottam, hogy a Hodász nagyközségben működő Görög Katolikus Cigány Egyházközség munkája hozzájárul ahhoz, hogy a vizsgált településen évről – évre fokozatosan emelkedjen azoknak a roma fiataloknak a száma, akik olyan érettségit adó középiskolában tanulnak, ahonnan jó esélyük van a továbbtanulásra. Az erre vonatkozó hipotézisem e szerint igaznak minősült, hiszen a településen egyre többen jelentkeznek érettségit adó középiskolába, majd felsőoktatási intézménybe. Az interjúrészletekből, - melyet a kutatás eredményének elemzéseként ismertettem az olvasónak -, kiderült, hogy az egyházközség minden olyan fiatalnak, idősnek segít, aki ki akar emelkedni a kisebbségi létből. Ez nem magától a roma identitástól való kiemelkedést jelenti, hanem a többségi társadalomhoz való felemelkedést. A legtöbb sztereotípiát, előítéletet szerint, a cigányok iskolázatlanok, szegények, hátrányos helyzetűek, munkanélküliek, avagy „munkakerülők”, „koszosak” és még sorolhatnánk a sort.

„*Sokan úgy gondolják, hogy a roma szülők nem foglalkoznak a gyerekeikkel. De én azt mondom mindenkinek, aki ezt mondja, hogy jöjjön el Hodászra, és nézze meg a roma gyerekeket*” – 5. sz. interjúalany

Azonban az általam vizsgált településen élőkről - akik valamilyen módon is kötődnek az egyházközséghez -, nem lehet elmondani ezeket a sokszor már elcsépelet sztereotípiákat. Az itt élő hodászi romák az iskolázottságukkal, tisztelettudásukkal, műveltségükkel, kiemelkedni akarásukkal próbálják meg kivívni a társadalom tiszteletét és megbecsülését. Ennek érdekében meg is tesznek minden tőlük telhetőt. A Görög Katolikus Cigány Egyházközség munkája során képzéseket indít, amivel hozzájárul ahhoz, hogy minél több szakmát szerezzenek a helyi roma lakosok. Az intézmény által indított képzések elvégzése után számos embernek tudnak munkát biztosítani, amivel folyamatosan bővül az általuk fenntartott intézményrendszer.

Összegzésként elmondható tehát, hogy az általam vizsgált hodászi romáknak a sikeresség érzetük már most, főiskolás éveik alatt magasabban van, mint az átlag roma népességé. Hiszen azzal, hogy kitortek abból a közegből, melybe beleszülettek és képesek voltak eddig eljutni, nagyban növelte önbecsülésüket. Ahhoz, hogy még sikeresebbek, és még több elismerést kapjanak környezetüktől, tovább szeretnék folytatni tanulmányaikat. Ezzel szeretnének a többi romának példát mutatni, hogy csak akarni kell, és nekik is sikerülni fog. Ennek elérése azonban nem valósulhatott volna meg a Hodászon működő Görög Katolikus Cigány Egyházközség nélkül.

Felhasznált irodalom

1. Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV törvény
2. Csongor Anna – Bódi Zsuzsanna – Kovalcsik Katalin (szerk.) (2001): *Tanulmányok a cigányság társadalmi helyzete és kultúrája köréből*. Budapest, Iskolafejlesztési Alapítvány
3. Hodász nagyközség Önkormányzatának adatbázisa (2010)
4. Juhász Éva (2004): *Sója Miklós öröksége Hodászon*. Szekszárd, Romológiai Kutatóintézet
5. Kemény István (é.n.): *A magyarországi romák*. Változó Világ Többnyelvű Könyvtár
6. Letenyei László - Vedres Balázs (é.n.): *Kapcsolatháló e-kurzus*. <http://www.socialnetwork.hu/download/2005LeVeNetEkurzus1.htm> utolsó elérés dátuma: 2010. december 24.
7. Majtényi Balázs – Majtényi György (2005): *Romakérdés és állami politikák*. In. Neményi Mária - Szalai Júlia (szerk.): *Kisebbségek Kisebbsége. A magyarországi cigányok emberi és politikai jogai*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó
8. Mezey Barna (2001): *A magyarországi cigányok rövid története*. In. Csongor Anna – Bódi Zsuzsanna – Kovalcsik Katalin (szerk.): *Tanulmányok a cigányság társadalmi helyzete és kultúrája köréből*. Budapest, Iskolafejlesztési Alapítvány 83 – 91. oldal
9. Nagy Ádám (2007): *Ifjúságsegítés. Probléma vagy lehetőség az ifjúság?* Budapest – Szeged, Új Mandátum Kiadó
10. Székelyi Mária – Örkény Antal – Csepeli György – Barna Ildikó (2005): *A siker fénytörései*. Budapest, Sík Kiadó
11. Szuhay Péter (1999): *A magyarországi cigányság kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája*. Budapest, Panoráma Kiadó

Melléklet

Interjúalany	Nem	Kor	Iskolai végzettség (ek)	Jelenlegi státusza	Szülők iskolai végzettsége	
					Édesapa	Édesanya
1. sz.	Nő	21 év	Érettségi	Főiskolai Hallgató/ Főállású anya	szakmunkás bizonyítvány	szakmunkás bizonyítvány
2. sz.	Nő	34 év	Érettségi, szociális gondozó és ápoló, Ápolási asszisztens, dajka, ABC eladó Gyermek és ifjúságvédelmi felügyelő Kerámikus, szőlő – gyümölcsstermesztő Felsőfokú pedagógia asszisztens	Főiskolai Hallgató/ munkavállaló	Kevesebb, mint 8 osztály	Kevesebb, mint 8 osztály
3. sz.	Nő	28 év	Érettségi, cukrász, vendéglátó és üzletvezető Szociális gondozó és ápoló	Munkavállaló	szakmunkás bizonyítvány	8 osztály
4. sz.	Férfi	18 év	Érettségi	Egyetemi hallgató	8 osztály	8 osztály
5. sz.	Férfi	22 év	Érettségi, szobafestő – mázoló – tapétázó, Gyermek és ifjúságvédelmi felelős I. - II.	Főiskolai hallgató	érettségi	érettségi
6. sz.	Nő	45 év	Érettségi, szociál pedagógiai asszisztens, Ápolási asszisztens, szociális ápoló és gondozó Gyermek és ifjúságvédelmi felügyelő	Munkavállaló	3 osztály	analfabéta
7. sz.	Férfi	21 év	Érettségi, operátor, számítógép szoftverüzemeltető	Főiskolai hallgató	8 osztály	8 osztály
8. sz.	Férfi	22 év	Érettségi, nehézgépkezelő	Főiskolai hallgató	8 osztály	8 osztály
9. sz.	Férfi	21 év	Érettségi	Főiskolai hallgató	Érettségi	érettségi
10. sz.	Férfi	28 év	Érettségi, banki szakügyintéző	Főiskolai hallgató/ Munkavállaló	4 osztály	analfabéta